

ZPRÁVY

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

„Konference o profesionální etice“ na Právnické fakultě Masarykovy univerzity

Renata Vlčková

Ve dnech 13. a 14. března 1996 proběhla na půdě Právnické fakulty Masarykovy univerzity dvoudenní mezinárodní „Konference o profesionální etice“ za opětovné účasti významných představitelů z Právnické fakulty Johna Marshalla z Chicaga ve Spojených státech amerických.

Témata, která byla přednesena a prodiskutována, se týkala etických závazků odborníků, kteří působí v demokratické společnosti s akcentem na etické rozpory, kterým jsou nuceni čelit členové zákonodárných orgánů, soudci obecných i ústavních soudů, státní zástupci, advokáti, novináři, ale i lékaři, psychologové, vědci a učitelé práva.

Samotnou konferenci slavnostně zahájili profesor Robert G. Johnston, děkan John Marshall Law School z Chicaga a doc. JUDr. Josef Bejček, děkan Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

Poté byl otevřen prostor pro jednotlivé příspěvky, jejichž prezentaci začala JUDr. Ivana Janů, místopředsdkyně Ústavního soudu České republiky na téma „Role etiky v životě společnosti“. Uvedla některé aspekty vývoje naší společnosti včetně základní charakteristiky rodícího se prestižního postavení soudce Ústavního soudu ČR.

Na to navázal profesor Robert G. Johnston s problematikou „Etiky v legislativním procesu“, kde objasnil zejména postavení a úlohu nátlakových skupin

v Kongresu USA. Zde je na místě zmínit se o díle Johna Fitzgeralda Kennedyho „Profily odvahy“ z roku 1956, jehož obsah je zaměřen na činnost amerického zákonodárce i tlaky, které jeho činnost ovlivňují. Uvádí, že požadavky jednotlivců i skupin jsou často velmi protikladné. V takových situacích politik vlastně riskuje a opírá se o podstatu demokracie, tedy víru v moudrost lidu a jeho názory.

To doplnil profesor Michael Seng, který se zabýval „Etikou v soudním řízení“. Již tvůrci Ústavy Spojených států amerických Alexandr Hamilton, Thomas Jefferson a James Madison vycházeli z teorie dělby moci, tedy z existence vzájemné nezávislosti a oddělenosti moci zákonodárné, výkonné a soudní doplněné principem brzd a vyvažování.

Z nezávislosti moci soudní na čele s Nejvyšším soudem USA vyplývá i postavení soudců, kteří jsou ustavováni doživotně a jsou oprávněni řídit se pouze právem a ne politickými doporučeními.

Byla připomenuta i otázka všeobecného ústavního soudnictví (Judicial Review) a základní rozhodnutí *Marbury v. Madison*, které zformuloval tehdejší předseda Nejvyššího soudu John Marshall a vystihl tak podstatu soudního přezkoumávání zákonů v USA.

Ve svém odůvodnění napsal: „Ústava buď je svrchovaný nejvyšší zákon, který nelze změnit obyčejnými prostředky, nebo je na stejné úrovni jako obyčejné zákony a jako jiné zákony je změnitelná, kdykoli se to zákonodárnému sboru zlíbí. Jestliže platí první alternativa, není zákon odporující ústavě právem. Jestliže platí druhá alternativa, jsou psané ústavy ze strany lidu absurdním pokusem o omezení moci, která je svou povahou neomezitelná.“

Na tyto poznatky a závěry reagovali JUDr. Jaroslav Fenyk – státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství ČR a to v oblasti „Etiky činnosti státního zástupce České republiky“ a dále JUDr. Zdeněk Des – soudce Nejvyššího soudu ČR na téma „Nezávislost soudců jako jedna ze základních podmínek správného soudního rozhodování“.

Nezávislost a nestrannost soudců v podmínkách právního státu, postavení a činnost státních zástupců vyžadují odbornost a profesionalitu v rámci ochrany práva, bezúhonnost a vážnost včetně uspořádání osobních poměrů, připravenost na jednání, vysokou kvalitu rozhodování a neustálé vzdělávání za účelem zkvalitnění projednávání konkrétních sporů.

Problematiku „Etiky v právnickém povolání“ přiblížili profesori Alberto Bernabe a Michael Seng. Právě zde se objevuje otázka možného konfliktu zájmů, střetu práva a morálky, vztahu klienta a právního zástupce včetně vymezení toho, kde začíná a končí právní pomoc, zda existují třetí plochy mezi právní pomocí a vyšetřováním trestných činů.

Na půdě obchodního práva se představil doc. JUDr. Josef Bejček a to „Etikou smlouvy“. Zdůraznil význam smluvní volnosti, profesionality při uzavírání smluv a roli obchodního soudnictví. Zároveň však poznamenal, že ani podle našeho práva není možné smluvně vyloučit z obchodních vztahů slušnost a to s přihlédnutím k paragrafu 265 obchodního zákoníku. Ten stanoví, že výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany.

Profesor Petr Hajn obohatil výše uvedené poznatky charakteristikou „Sou-
těžního práva a etické samoregulace reklamy“. Uvedl konkrétní zajímavé případy propagace jednotlivých výrobků v hromadných sdělovacích prostředcích, jejich vliv na občany s přihlédnutím k užitečnosti či škodlivosti na lidské zdraví, výchovu, morální klima a hranice dobrého vkusu.

JUDr. Michal Lamparter nastínil ve svém příspěvku „Etika a poslanec“ stručný vývoj postavení člena zákonodárního orgánu od roku 1918, dále pak v rámci komunistického režimu od roku 1945 a samozřejmě i v období přechodu naší společnosti k demokracii od roku 1989 až po současnost. Charakteristika vztahu poslance a voliče je zakotvena v článku 23 Ústavy České republiky v podobě tzv. volného (reprezentativního) mandátu, kdy poslanec vykonává svůj mandát osobně v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí v souladu se svým slibem.

Druhý den konference výstižně uvedl profesor William Carroll na téma „Etika v lékařství a psychologii“. Je zřejmé, že etika není polemická jen u právnických povolání, ale i v kruzích lékařů a psychologů. I tady se ptáme, co je etické a co je již nebezpečné s ohledem na zájmy pacienta.

Roli lékaře přísluší informovat pacienta o zdravotním stavu, konzultovat postup i možné alternativy léčebné procedury, naznačit, jak bude situace pokračovat s ohledem na zachování jistých morálních pravidel.

Úkolem psychologů je přiměřeným způsobem vysvětlit stav pacienta a spolupracovat při dalším léčení uplatňováním odpovídající terapie.

V rámci individuálního přístupu ke každému pacientovi je podstatné stanovit budoucí perspektivy, často i změnu životního stylu. V České republice, na rozdíl od USA, panovala dřív situace podstatně menší informovanosti, v dnešní době je v lékařských kruzích výrazně preferováno stanovisko povinnosti informovat pacienta o zdravotním stavu i v případě zvláště závažných onemocnění (s výjimkou specifických případů), neboť práce s informovanými pacienty se osvědčila jako účinnější. V případě nezletilých dětí jde o povinnost informovat rodiče nebo zákonné zástupce.

Docentka Marta Munzarová z Lékařské fakulty Masarykovy univerzity na to navázala problematikou „Lékařské etiky a euthanasie“ (usmrcení z útrpnosti na

žádost nemocného).

Jde o ukončení života lékařem v případě nevléčitelně nemocných pacientů, kdy na základě dostupných vědeckých poznatků a současného stavu medicíny neexistuje reálná možnost zlepšení zdravotního stavu.

Možnost připuštění euthanasie známe již z Nizozemí, avšak za splnění dalších podmínek jako je např. dobrovolný projev vůle pacienta, konzultace s lékařem – ne všem žádostem o euthanasii bývá vyhověno. Nejde jen o problém lékařský, ale i filosofický a právní. Naskytá se otázka, zda je povinností lékaře, aby se pacient necítil sám, nepřemýšlel o smrti, nežádal euthanasii. Z právního hlediska tato možnost ukončení života lékařem v České republice není povolena s ohledem nejen na trestní zákon, nýbrž i Listinu základních práv a svobod v čl. 6, který je označován jako právo na život.

Profesor Alberto Bernabe připomenul otázku „Etiky v novinářství“. Objasnil podstatu svobody projevu a práva na informaci, úlohu médií při zprostředkování informací z veřejného i soukromého života politiků, otázku etiky a profesionality novinářů i televizních zpravodajů, objektivitu jejich přístupu, kvalitu zdrojů i požadavek ověřování informací v souvislosti s častými případy politických a korupčních skandálů.

Jako další vystoupil profesor Robert G. Johnston na téma „Etika na univerzitě“. Nastínil morální kodex, odbornou způsobilost, schopnost neustálého vzdělávání se pedagogů a poukázal na jejich významné postavení ve společnosti v rámci vzdělávacího procesu studentů včetně odborného vedení jednotlivých fakult v podmínkách nejen státních, ale i soukromých univerzit.

Doc. JUDr. Jiří Kroupa připomenul význam „Etiky učitele práva“. Jak je všeobecně známo, minulý režim podřizoval vědu, výchovu a vzdělávání politickým a ideologickým požadavkům, přičemž se toto úsilí netýkalo jen společenských věd. Některá odvětví byla zcela odmítána a zakazována, jiná tolerována do té míry, do jaké přispívala vnitřní a mezinárodní legitimizaci režimu.

Po roce 1989 došlo k liberalizaci univerzitního života, v souladu s Listinou základních práv a svobod můžeme mluvit o svobodě vědeckého bádání, samosprávě jednotlivých fakult. Vzdělávací a výchovný proces se uplatňuje v návaznosti na neustálé změny právního řádu v České republice.

V postavě učitele práva dochází ko koncentraci dvou funkcí, na jedné straně učitele a na straně druhé právníka. I na něj je kladen požadavek určitých morálních vlastností, ale i osobní odvahy. Dá se vyvodit, že pozice vysokoškolského učitele práva je poněkud složitější v české posttotalitní společnosti, než ve společnosti americké, která se již dlouhou dobu vyznačuje demokratickou politickou a právní kulturou.

Uvedená témata završil profesor William Caroll s příspěvkem ohledně „Etiky ve výzkumu a vědě“.

Je možné konstatovat, že v průběhu této mezinárodní konference se naskytl široký prostor nejen pro zajímavé referáty jak amerických, tak i českých právníků ale i pro volnou diskusi a obohacení se o vlastní zkušenosti.

V závěrečných projevech představitelé obou fakult zhodnotili přínos a význam společného setkání spolu s přáním rozvíjení dalších podobných akcí.

Vlčková Renata (1968), odborná asistentka Katedry ústavního práva a politologie Právnické fakulty MU. Zabývá se zejména prezidentskou formou vlády v USA.